

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 2

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXVIII, св. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појковић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Реметић, др Јелица Симојановић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора

др Владан Јовановић

Рецензенти

др Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Миливој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Wayles Browne (Cornell University, USA), др Вера Васић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Јасна Влајић-Поповић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Ана Вујовић (Учитељски факултет, Београд), др Sanja Vulić (Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu), др Наташа Вуловић-Емонс (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јасмина Грковић-Мејџор (САНУ, Београд), др Дара Дамљановић (Филозофски факултет, Београд), др Милорад Дешић (Филолошки факултет, Београд), др Наташа Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Andrea Zorka Kinda-Berlaković (Institut für Slawistik, Wien), др Ксенија Кончаревић (Филолошки факултет, Београд), др Часлав Копривица (Факултет политичких наука, Београд), др Веселинка Лаброска (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопље), др Ивана Лазић-Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Александар Лома (САНУ, Београд), др Весна Ломпар (Филолошки факултет, Београд), др Александар Лукашанец (НАН, Минск), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Марјан Марковић (МАНУ, Скопље), др Александар Милановић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Биљана Мишић-Илић (Филозофски факултет, Ниш), др Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Ваца Павковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Наталија Панић Церовски (Филолошки факултет, Београд), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Jan Sokółowski (Uniwersytet Wrocławski), др Вања Станишић (Филолошки факултет, Београд), др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јелица Стојановић (Филозофски факултет, Никшић), др Срето Танасић (АНУРС, Бања Лука), др Станислава Тофоска (Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопље), др Анатолиј Аркадьевич Турилов (Институт славяноведения, Москва), др Ирена Цветковић-Теофиловић (Филозофски факултет, Ниш), др Јован Чудомировић (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирао је

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 22. 11. 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура

мр Дивна Продановић, др Милена Јакић Шимшић, др Јелена Јанковић, др Јована Јовановић,
др Наташа Миланов, др Ана Миленковић, др Вања Миљковић, др Слободан Новокмет,
др Сандра Савић, др Милица Стојановић, др Бојана Тодић-Санковић, др Драгана Цвијовић

Коректура шексцова на руском
Стефан Милошевић

Коректура шексцова на енглеском
др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Миро Вуксановић: Научник Предраг Пипер	17
Људмила Поповић и Ксенија Кончаревић: Биографија академика Предрага Пипера	21
Ана Голубовић: Библиографија академика Предрага Пипера	25

Студије и расправе

Митра М. Релјић: Етика научника и професора Предрага Пипера	69
Митра М. Релич: Этика ученого и профессора Предрага Пипера	82
Mitra M. Reljić: The Ethics of the Scholar and Professor Predrag Piper	83
Ксенија Ј. Кончаревић: Историјат српске лингвистичке русистике у опусу академика Предрага Пипера	85
Ксения Е. Кончаревич: История сербской лингвистической русистики в трудах академика Предрага Пипера	99
Ksenija J. Končarević: History of Serbian Linguistic Russian Studies in the Opus of Academician Predrag Piper	100
Здравко М. Бабић: О типолошким истраживањима српског и других словенских језика академика Предрага Пипера	101
Здравко М. Бабић: О типологических исследованиях сербского и других славянских языков академика Предрага Пипера	113
Zdravko M. Babić: On Typological Investigations of Serbian and Other Slavic Languages by Academician Predrag Piper	113
Александар М. Милановић: Предраг Пипер као тумач славеносрпске епохе	115
Александар М. Миланович: Предраг Пипер как толкователь славяносербской эпохи	129
Aleksandar M. Milanović: Predrag Piper as an Interpreter of the Slavonic Serbian Age	130
Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић: Лексиколошки допринос граматици границе Предрага Пипера	131
Райна М. Драгичевич, Милош В. Утвич: Лексикологический вклад в грамматику границы Предраг Пипера	145
Rajna M. Dragičević, Miloš V. Utvić: Lexicological Contribution to the Grammar of the Border of Predrag Piper	146

Јасмина М. Грковић-Мејџор: О пореклу оптативне употребе глаголског придева на <i>-л</i>	147
Јасмина М. Гркович-Мейџор: О происхождении оптативного употребления причастия на <i>-л</i>	157
Jasmina M. Grković-Major: On the Origin of the Optative Use of the Verbal Adjective in <i>-l</i>	158
Марјан Д. Марковиќ, Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> во македонскиот и полскиот јазик	159
Марјан Д. Марковић и Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација у прасловенском корену <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> у македонском и полском језику	172
Marjan D. Markovikj, Zuzana V. Topolinjska: Formal and Semantic Derivation of the Proto-Slavic Verbal Root <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> in the Macedonian and Polish Languages	173
Виктор Д. Савић: О проблему формирања ћириличкога писма. Неколика прилога	175
Виктор Д. Савич: О проблеме формирования кириллицы. Несколько заметок	203
Viktor D. Savić: On the Issue of the Formation of the Cyrillic Alphabet: Some Observations	204
Александар Б. Лома: Из старосрпске металуршке терминологије: <i>близница</i>	207
Александар Б. Лома: Из древнесербской металлургической терминологии: <i>близница</i>	219
Aleksandar B. Loma: On Old Serbian Metallurgical Terms: <i>bliznica</i>	220
Слободан Ј. Павловић: Допунска псеудокоординација у старосрпском језику	221
Слободан Ј. Павлович: Дополнительное псевдосочинение в древнесербском языке	238
Slobodan J. Pavlović: Complement Pseudo-Coordination in Old Serbian	239
Марта Ж. Бјелетић: Црквенословенски творбени елементи у српским народним говорима (суфикс <i>-uje</i>)	241
Марта Ж. Белетич: Церковнославянские словообразовательные элементы в сербских народных говорах (суфикс <i>-uje</i>)	252
Marta Ž. Bjeletić: Church Slavonic Word-Formation Elements in Serbian Vernaculars (the Suffix <i>-ije</i>)	253
Снежана М. Петровић: Две ране турске позајмљенице у словенским језицима – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	255
Снежана М. Петровић: Два ранних тюркских заимствований в славянских языках – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	268
Snežana M. Petrović: Two Early Turkic Loanwords in the Slavic Languages – <i>jarak</i> and <i>jaruga</i>	268

Јелена М. Стошић: Дистрибуција просторних заменичких прилога у старој српској писмености	269
Елена М. Стошич: Распространение пространственных местоимений в сербской письменности	285
Jelena M. Stošić: Distribution of Spatial Demonstratives in Serbian Literacy	286
Исидора Г. Бјелаковић: Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине	287
Исидора Г. Бјелакович: Язык дневника учета храма святых апостолов Петра и Павла в Араде (1728–1752 гг.) – фонологические характеристики	300
Isidora G. Bjelaković: The Language of the Accounting Ledger Journal of the Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features	301
Најда И. Иванова: Из историје српске филологије 19. века. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	303
Најда И. Иванова: Из истории сербской филологии XIX века. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	315
Najda I. Ivanova: On the History of the Nineteenth-Century Serbian Philology. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) by Dimitrije Tirol	315

Слободан Н. Реметић, Радојка Б. Цицмил-Реметић: О употреби предлога <i>за</i> у говору источнобосанских Ера	317
Слободан Н. Реметић и Радојка Б. Цицмил-Реметић: К вопросу об употреблении предлога <i>за</i> в говоре восточнобоснийских Эров	328
Slobodan N. Remetić, Radojka B. Cicmil-Remetić: On the Use of Preposition <i>za</i> in the Vernacular of Eras from Eastern Bosnia	329
Софија Р. Милорадовић: Граматикализација и полифункционалност предлога <i>за</i> у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима	331
Софија Р. Милорадович: Грамматикализованость и полифункциональность предлога <i>за</i> в призренско-тимокском и косово-ресавском диалектах	352
Sofija R. Miloradović: Grammaticalization and Polyfunctionality of the Preposition ZA in Prizren-Timok and Kosovo-Resava Vernaculars	353
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негацијата во вратничкиот и во скопскоцрногорскиот говор – споредба со горноморавскиот говор	355
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негација у вратничком и скопскоцрногорском говору – у поређењу с горњоморавским говором	366
Veselinka T. Labroska, Stanislav R. Stanković: Negation in the Dialects of Vratnica and Skopska Crna Gora – a Comparison with the Dialect of Gornja Morava	367

Радивоје М. Младеновић: Реченице са временском клаузом у говору Призренског Подгора	369
Радивоје М. Младеновић: Предложения с временной клаузой в говоре Призренского Подгора	381
Radivoje M. Mladenović: Sentences which Contain Temporal Clauses in the Vernacular of the Prizren Podgor	382
Motoki Y. Nomachi: On a Particular Usage of the Locative and Accusative Cases in Burgenland Croatian	383
Мотоки Ј. Номачи: О употреби локатива и акузатива без предлога у језику градишћанских Хрвата	407
Мотоки Ј. Номачи: Об употреблении предложных и винительных падежей без предлогов в языке Хорватов в Градишке	408

Борис Ју. Норман: Именной субъект при глагольном сказуемом в 1-м лице множественного числа (<i>Одни бабы живем</i>)	409
Борис Ј. Норман: Именски субјекат при глаголском предикату у првом лицу множине (<i>Одни бабы живем</i>)	420
Boris Ju. Norman: Nominal Subject with a Verb Predicate in the 1 st Person Plural (Russian <i>Odni baby zhivem</i>)	421
Victor A. Friedman: <i>Neka</i> : How Macedonian Differs from Both Bulgarian and the Former Serbo-Croatian	423
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : како се македонски језик разликује и од бугарског, и од некадашњег српскохрватског	427
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : чем македонский язык отличается от болгарского и от бывшего сербохорватского	428
Твртко Т. Прћић: И скраћенице и речи: акроними у српском језику	429
Твртко Т. Прћич: И аббревиатуры, и слова: акронимы в сербском языке	465
Tvrtko T. Prčić: Abbreviations and Words at the Same Time: Acronyms in Serbian	466
Срето З. Танасић: Дијалoшкa цитација као вид туђег говора	467
Срето З. Танасич: Диалогическая цитатность как вид чужой речи	481
Sreto Z. Tanasić: Dialogic Citation as an Aspect of Other People's Speech	481
Мирослав Б. Николић: Лексема <i>пар</i> као квантификатор у српском језику	483
Мирослав Б. Николич: Лексема <i>ПАР</i> как квантификатор в сербском языке	495
Miroslav B. Nikolić: Lexeme <i>PAR</i> as a Quantifier in the Serbian Language	496

Душка Б. Кликовац: О речничкој обради заменичких речи (на примеру показних заменица <i>оволики, њолики</i> и <i>онолики</i>) . . .	497
Душка Б. Кликовац: Об отражении в словаре местоименных слов (на примере указательных местоимений <i>оволики, толики, онолики</i>)	515
Duška B. Klikovac: On the Lexicographic Treatment of Pronominal Words (Exemplified by Serbian Demonstrative Pronouns <i>ovoliki, toliki</i> and <i>onoliki</i>)	516
Станислава-Саша Тофоска: Префиксните зборообразувачки модели на глаголите на движење во македонскиот јазик	517
Станислава-Саша Тофоска: Префиксални творбени модели основних глагола кретања у македонском језику	529
Stanislava-Stasha Tofoska: Derivational Models with Prefixes in Macedonian Verbs of Motion	529
Људмила В. Поповић: Доминантне и рецесивне варијанте језика у светлу Европске повеље о регионалним или мањинским језицима	531
Људмила В. Поповић: Доминантны и рецесивны варианты языка в свете европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств	554
Ljudmila V. Popović: Dominant and Recessive Variants of Language in the Light of the European Charter for Regional or Minority Languages	555
Владислава Ж. Ружић: О финалним реченицама у српском језику	557
Владислава Ж. Ружић: О придаточных предложениях цели в сербском языке	574
Vladislava Ž. Ružić: About Intentional Sentences in the Serbian Language	575
Ивана Н. Антонић: Један вид кондензовања временске клаузе у српском језику	577
Ивана Н. Антонић: Один тип конденсации временной придаточной в сербском языке	593
Ivana N. Antonić: One Type of Condensation of the Temporal Clause in the Serbian Language	595
Миливој Б. Алановић: Аналитички каузативи: структурна и значењска обележја предикатског израза	597
Миливој Б. Алановић: Аналитические каузативы: структурные и семантические характеристики предикативного выражения	624
Milivoj B. Alanović: Analytical Causatives: Structural and Semantic Characteristics of the Predicate Construction	624

Снежана У. Гудурић: Мали прилог контрастивној синтакси просте реченице индоевропских језика. Основне реченичне структуре у српском и француском језику	625
Снежана У. Гудурић: К вопросу о сравнительном синтаксисе простого предложения в индоевропейских языках. Основные синтаксические конструкции в сербском и французском языках	644
Snežana U. Gudurić: Petite contribution à la syntaxe contrastive de la phrase simple en langues indoeuropéennes. Les structures syntaxiques fondamentales en serbe et en français	645
Билјана Ж. Марич: Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику	647
Билјана Ж. Марич: Маркеры внутренней речи в русском и сербском языках	658
Biljana Ž. Marić: Inner Speech Markers in Russian and Serbian	658
Драгана М. Керкез: О везнику <i>a</i> у савременом руском језику у поређењу са српским	659
Драгана М. Керкез: О союзе <i>a</i> в современном русском языке в сравнении с сербским	673
Dragana M. Kerkez: Russian Conjunction <i>a</i> in Comparison with Serbian	674
Стана С. Ристић: Концепт домовина/отаџбина у контексту асоцијативне граматике	675
Стана С. Ристић: Концепт родина/отечество в контексте ассоциативной грамматики	694
Stana S. Ristić: The Concept of HOMELAND/FATHERLAND in the Context of Associative Grammar	695
Неђо Г. Јошић: Поглед на српску ауторску лексикографију	697
Неђо Г. Јошић: Взгляд на сербскую авторскую лексикографию	709
Neđo G. Jošić: A View of Serbian Authored Lexicography	710
Марија Ј. Стефановић: Ка опису концепта <i>вредносӣ</i> у српском језику	711
Марија Ј. Стефановић: К описанию концепта <i>ценность</i> в сербском языке	729
Marija J. Stefanović: Towards the Description of the Concept of <i>Value</i> in the Serbian Language	730
Владан З. Јовановић: Именица <i>в(и)јенац</i> у изразима с хришћанском компонентом значења у српском језику (из угла српског лексикографског описа)	731
Владан З. Јовановић: Существительное <i>в(и)јенец</i> в выражениях с христианским компонентом значения в сербском языке (с точки зрения сербского лексикографического описания)	745
Vladan Z. Jovanović: Noun <i>в(и)јенац</i> in Phrases with Christian Meaning Component in the Serbian Language (from the Viewpoint of Lexicographic Description)	746

Марина М. Николић: Лексика са семантичком компонентом простора и времена у српском јавном дискурсу током пандемије ковида	747
Марина М. Николич: Лексика со значением времени и пространства в сербском публичном дискурсе во время пандемии ковида	768
Marina M. Nikolić: Spatial and Temporal Vocabulary in Serbian Public Discourse During the COVID Pandemic	769

Хроника

Излагања на представљању књиге: Предраг Пипер, Иван Клајн, Рајна Драгићевић, <i>Нормативна граматика</i> , четврто издање, Нови Сад: Матица српска, 2022, Матица српска, 25. V 2022.	
Градуелност нормативних решења (Јасмина Грковић-Мејџор)	771
Другачија граматичка решења у <i>Нормативној граматици</i> (Весна Ломпар)	776
Четврто издање <i>Нормативне граматице</i> (Рајна Драгићевић)	780

Прикази и критика

Olga Kielak. <i>Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne</i> . Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020, 316 str. (Ана Самарцић)	785
Дорота Пазио-Влазловская. <i>Церковь в кругу ценностей: семья, традиция, патриотизм (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 246 стр. (Ивана Лазић Коњик)	795
<i>Словарь русского языка коронавирусной эпохи</i> . М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю.С. Ридецкая / Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований РАН, 2021. – 550 с. <i>Русский язык коронавирусной эпохи</i> . Коллективная монография / Ин-т лингв. исслед. РАН; М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю. С. Ридецкая. — СПб.: Ин-т лингв. исслед. РАН, 2021. – 610 с. (Драгана Керкез)	802
Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синтаксе: узајамне везе форме и значења</i> . Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2020, стр. 350. (Наташа Киш)	813

- Милош Ковачевић. *Српски стилстичари*. Београд: Српска књижевна задруга, Едиција „Књижевна мисао“, 2021, 332 стр. (Милка Николић) 820
- Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 248 стр. (Марина М. Николић) 834

Регистри

- Регистар кључних речи LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 839
- Регистар имена LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 843

Ову књигу „Јужнословенског филолога“ посвећују почившем академику Предрагу Пићеру његови пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем.

Gregory T. King

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 2 (2022), стр. 577–596

УДК 811.163.41'367

811.163.41'37

COBISS.SR-ID 85083913

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI2202577A>

Примљено: 5. маја 2022.

Прихваћено: 9. септембра 2022.

Оригинални научни рад

Ивана Н. Антонић*

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српски језик и лингвистику

ЈЕДАН ВИД КОНДЕНЗОВАЊА ВРЕМЕНСКЕ КЛАУЗЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

У раду се разматрају синтаксичко-семантичке и контекстуалне особенисти једне површински непредикатске формалне структуре као експонента базичне темпоралне клаузе. У питању је вид кондензовања екстензивне (развијене) зависне сентенцијалне форме који нема одлике ни номинализационих, а ни вербидских процеса сажимања реченичних формалних структура, тј. њихових пропозиција. Ради се о једном облику редукције, као посебном виду кондензационог процеса у којем се испуштају одређени елементи базичне реченице – по правилу предикатски конституент или његови глаголски елементи као носиоци граматичких података, па она бива репрезентована примарном именицом N_N , која није ни у деривационој ни у семантичкој вези са глаголом, и у овом случају, у синтаксичком је споју с формантом КАО.

Кључне речи: лингвистика, српски језик, синтакса, синтаксичка семантика, семантика, временска/темпорална клауза, кондензација, редукција, КАО.

Уводне напомене. Као што је добро познато, како у иностраној лингвистичкој литератури, тако и у овдашњој србистичкој (раније и сербокроатистичкој), и то подједнако синтаксичко-семантичкој, као и оној општелингвистичке оријентације, готово сва важна питања кондензовања као синтаксичко-семантичког процеса сажимања сентенцијаних фор-

* iantonich@ff.uns.ac.rs

** Рад је рађен у оквиру редовног институционалног финансирања научног рада на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

малних структура, односно њихових пропозиција, добро су теоријски разјашњена.¹ Исто тако, два главна кондензациона процеса – процес номинализације: девербативном и деадјективном именицом, као и процес вербидизације: и то пре свега глаголским прилозима садашњег и прошлог времена и инфинитивом, добили су у теоријском, методолошком и појмовно-терминолошком смислу и адекватне описе на, углавном обимом и функционалном устројеношћу, валидном корпусу српских језичких факата.² Мало је тога, пре свега у детаљима, остало за дубља, у корпусу језичке грађе утемељена, подробнија истраживања, за која у овом тренутку нема индикација да би могла довести до реинтерпретације досада изведених главних закључака. Сви, у наведеним истраживањима, изложени емпиријски подаци, и из њих изведени закључни судови, потврдили су да, уколико је одређеном номинализованом или вербидском структуром могуће кондензовати темпоралну клаузу као зависну – субординирану (/ хипотаксичку) сентенцијалну форму у функцији временског детермина-

¹ Почевши од прашких структуралиста (у ужем и у ширем смислу) преко америчких генеративиста до истраживача који су се у појединим словенским срединама бавили овим питањима, поуздани и до детаља исцрпни податци могу се наћи у Радовановић 1978 (пре тога и Ћић 1975; Ивић 1975а), а затим и са освеженим библиографским подацима у Радовановић 2007.

² Нема сумње да је најподробније описана девербативна именица у функцији реченичног кондензатора, с обзиром на релевантну теоријско-методолошку заснованост истраживања, обим корпуса и његову функционалну разноврсност, примењени детаљан аналитички приступ, притом и у монографском опису (Радовановић 1978), а потом су и у низу других радова, првенствено на основу њенога понашања у српском језику, разматрани детаљније и општелингвистички аспекти номинализационог процеса (сви су ти радови настајали у распону од три деценије и обједињени су у Радовановић 1990; Радовановић 2007). Поред тога неки детаљи су додатно били предмет пажње и у Танасић 1996. У новије време, понашање глаголске именице у српском језику у генеративном теоријском кључу поново је било у фокусу у Ковачевић 2016, а у компаративној перспективи у Марић 2012; синтетички је изложено и у Ружић 2005, а потом и у Марић 2018 – обе синтезе направљене на основу концепта изложеног први пут у Радовановић 1978. У истом теоријско-методолошком оквиру потом је описано и понашање деадјективне именице као реченичног кондензатора (Бугарски 2004). Хронолошки, опису девербативне именице претходила су два обимнија рада у којима је сагледано понашање глаголских прилога садашњег и прошлог времена као реченичних кондензатора (Вуковић 1969 и Суботић 1977–1978). Истина, корпус језичке грађе на основу којег је сагледавано понашање глаголских прилога у овој улози, функционално је био сужен, али је покрио белетристички функционални стил изразито наративне поетско-стилске оријентације, што је тип језичког израза којем је првенствено својствена употреба ових вербидских формалних јединица у функцији реченичних кондензатора. Притом су и идеолекатске језичко-стилске особности аутора наративних текстова који су послужили као извори језичке грађе ишле у прилог прилично високој учесталости појављивања тих формалних јединица, па је обим прикупљене грађе био валидан за извођење закључака. Све круцијане одлике инфинитива и његово синтаксичко-семантичко и прагматичко понашање, па и оно које се тиче кондензатора реченичног значења, описано је у Ивић 1972.

тора хијерархијски надређене предикације матричне реченичне структуре, као, у начелу, опционог синтаксичко-семантичког елемента,³ а такав је случај пре свега са девербативном именицом и глаголским прилозима, онда темпорална клауза спада међу зависне сентенцијалне структуре које најчешће подлежу процесу кондензовања, поготово када је реч о конституентима циркумстанцијане и експанаторне детерминације. С једне стране, томе свакако доприноси чињеница да је највећи број семантичких типова темпоралне клаузе / временских релација које је системски могуће успоставити на нивоу двопрдикатских структура, у начелу, подложен процесу кондензовања, како номинализованим – девербативном именицом, тако вербидским средствима – глаголским прилозима, и да се евентуална ограничења тичу пре свега недостајућих формалних кореспондената у систему потенцијалних кондензатора (какав је случај нпр. са немогућношћу разликовања локационо-оријентационе и оријентационе темпоралне идентификације или, пак, са значењем изненадног појављивања у времену). С друге стране, томе несумњиво доприноси и чињеница да се широка формално-семантичка разуђеност система сентенцијалних форми (пре свега захваљујући бројности везничких јединица, али и њиховој богатој семантичкој диференцијацији с обзиром на корелацију с аспектском, а у одређеним случајевима и временском морфолошко-глаголском, конфигурацијом и надређене и подређе предикација)⁴ у великој мери поклапа са, исто тако, широком разуђеношћу система номинално-падежних структура (захваљујући, опет, пре свега бројности предлошких јединица и разуђеној семантичкој диференцијацији као последици колокацијских веза предлога и именица као језичких формализатора различитих денотата – како временских тако и невременских појмова⁵).⁶

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ МОДЕЛ. У овом раду моја пажња биће усмерена на један посебан вид сажимања реченичне формалне структуре и

³ Истина, у случају одређених глаголских лексема у позицији матричне предикације, може се радити и о облигаторном синтаксичко-семантичком елементу, а у функцији обавезног детерминатора.

⁴ Искрпни подаци о синтаксичко-семантичким особеностима сложене реченице с екстензивном темпоралном клаузом изложени су у ANTONIĆ 2001; ANTONIĆ 2011, 2012a, 2018.

⁵ Синтетичке податке о томе в. у ANTONIĆ 2005, а детаљно истраживање на корпусу изворне језичке грађе у ANTONIĆ 2012.

⁶ Иако за процесе кондензовања није од значаја, јер спацијална клауза у српском језику није подложна кондензовању ни номинализованим и вербидским средствима, подсетићу на овом месту да је у семантичком пољу спацијалности, за разлику од семантичког поља темпоралности, систем номинално-падежних форми далеко разуђенији од система сентенцијалних форми, те да се у том семантичком пољу између ова два система формалних структура остварује релативно низак степен кореспонденције.

њене пропозиције, који се може окарактерисати као тип кондензационог процеса у ширем смислу, будући да површински формални експоненти базичне сентенцијалне структуре нису непосредно деривирани ни у морфолошком, а ни у семантичком смислу из одговарајућег глаголског нуклеуса, што је основна одлика номинализованих (посебно девербативне именице) и вербидских кондензационих средстава.⁷ Фокус ће бити на једној редукованој структури, која кондензује временску клаузу. У површинској реализацији ради се, дакле, о једнопредикатској реченици, а у базичној структури о двопредикатској реченици, структурираној на хипотаксичком синтаксичко-семантичком принципу, с клаузом у функцији темпоралног детерминатора. Модел се може представити следећим симболичким записом:⁸

$$S = \{ \{ \text{KAO } N_N 1, \} + (N_N 2) + \{ \text{Cop} + \text{Lex} \} / V_{\text{ImPerf/Perf PF}} \} \left[\rightarrow S = \{ \text{Det}_{\text{Temp}} \left[\leftarrow \text{Cl} \{ \text{KADA} + (N_N 2) + \{ \text{Cop}_{\text{PF}} + \text{Lex} \left[\leftarrow N_N 1 \right] \} + (N_N 2) + \{ \text{Cop} + \text{Lex} \} / V_{\text{ImPerf/Perf PF}} \} \right] \right] \right]$$

– реченицу овога типа конституише персонална предикација, копулативна или глаголска, са двочланом непредикатском структуром коју чини формант КАО и примарна („права“ = недевербативна) именица: $N_N 1$, при чему је субјекат реченичне предикације најчешће елидиран, па је податак о њему садржан само у глаголском наставку, али, разуме се, може бити и експлициран, а репрезентован је такође примарном именицом: $(N_N 2)$. Нпр.:

Као деџе био је несташан. *Као деџе*, *Марко* је био несташан.

Као мали остао је без родитеља. *Као мали*, *Јован* је остао без родитеља.

Као девојка волела је да везује косу у коњски реп. *Као девојка*, *Нада* је волела да везује косу у коњски реп.

Као што симболички запис приказује, у базичној структури развија се двопредикатска реченица са идентичном матрицом и екстензивном временском клаузом, најчешће с везником КАД(А), а не екстензивна породбена клауза с везником КАО ШТО / КАО ДА, како би било оче-

⁷ Неки од таквих случајева помињу се, без подробније анализе, у RADOVANOVIĆ 1978, 1990, али не и формална структура о којој ће овде бити речи.

⁸ Симболи: Cl – клауза екстензивна (развијена, некондензована) / зависна сентенцијална форма; Cl_{Temp} – темпорална клауза; Cop – копула; $\{ \text{Cop} + \text{Lex} \}$ – копулативна предикација; Det_{Temp} – детерминатор темпорални; Lex – лексема / семантичко језгро; N_N – примарна („права“/недевербативна) именица; PF – перфекат; S – реченица; V – предикација реченична; $V_{\text{ImPerf/Perf PF}}$ – предикација реченична имперфективна или перфективна у перфекту; $\{ \}$ – скуп нужних елемената који изграђују једну реченичну структуру; $\{ \}$ – скуп нужних елемената који изграђују један унутарреченични сегмент; () – факултативни елемент у структури; + – повезује се; = – једнако је: једнакост формалних структура / семантичка једнакост; $\left[\leftarrow \right]$ – реализује се у форми; $\left[\rightarrow \right]$ – парафразира се / има значење; $\left[\rightarrow_{\text{PRS}} \right]$ – пресупозиција; $\left[\Rightarrow \right]$ – импликација; / – или, односно; * – неграматично; ? – граматично под знаком питања.

кивано на основу формалних елемената структуре КАО N_N1 , присутних у површинској реализацији реченице, па формант КАО не заступа сложени поредбени везник, већ кореспондира с одговарајућим временским везником. Истовремено именица N_N1 јесте експонент копулативне предикације временске клаузе као њено семантичко језгро. Уп.:

Као дејџе био је несташан [\rightarrow *Када је био дејџе*, био је несташан]. *Као дејџе*, *Марко* је био несташан [\rightarrow *Када је био дејџе*, *Марко* је био несташан / *Када је Марко био дејџе*, био је несташан].

Као мали остао је без родитеља [\rightarrow *Када је био мали*, остао је без родитеља]. *Као мали*, *Јован* је остао без родитеља [\rightarrow *Када је био мали*, *Јован* је остао без родитеља / *Када је Јован био мали*, остао је без родитеља].

Као девојка волела је да везује косу у коњски реп. [\rightarrow *Када је била девојка*, волела је да везује косу у коњски реп]. *Као девојка*, *Нада* је волела да везује косу у коњски реп [\rightarrow *Када је Нада била девојка*, волела је да везује косу у коњски реп].

Статус именица N_N1 и N_N2 и њихов падежни облик. Иако се у појавном облику ради о две различите именице, за структуру овога типа неопходан је услов да обе именице N_N1 и N_N2 упућују на истог референта, при чему у развијеној двопредикатској реченици матрична структура и темпорална клауза обавезно имају идентични субјекат (у обе је то N_N2), који може бити елидиран у обе структуре, или експлициран, али само у једној – било у матричној било у субординираној (како показују горњи примери са метајезичким тестом). Ради се, дакле, базично о двопредикатској реченици чије предикације имају идентичан субјекат формализован у њиховим глаголским наставцима, али са могућношћу, због системских синтаксичко-стилских разлога, да он само у једној од конституентских структура буде и експлициран (дакле, ако је N_N2 експлицирана у надређеној реченици неће бити у клаузи, и обрнуто). При том, референт обе именица N_N1 и N_N2 јесте аниматни ентитет на који се у матричној структури упућује властитим именом N_N2 (или, контекстуално, одговарајућом заменицом са анафорским упућивањем), а у структури КАО N_N1 / клаузи најчешће именицом која денотира узраст / животни период аниматног ентитета: *дејџе*, *мали* ‘дете’, *дечак*, *девојчица*, *девојка*, *младић*, *седамнаесетогодишњак*, *младић од двадесет и четвори година*, *стар човек*, *старац*, *пензионер*, *шћене*. Корпус језичке грађе, прикупљен за ово истраживање, то и потврђује. Уп.:

Као дејџе нисам се плашио ињекција, мрака, дубоке воде (Великић, Руски прозор, 12); *Као дејџе* маштао је да буде невидљив (Великић, Руски прозор, 231); *Као дејџе* гледао сам мапе, Азију највише, ту бих се одмах изгубио (Великић, Руски прозор, 251); *Као дејџе*, сатима сам читао имена из телефонског именика, [...] (Великић, Иследник, 129); *Као дејџе* пла-

шила се људи који спавају (Великић, Иследник, 249); *Као дечак*, сатима је шврљао главном, Дубровачком чаршијом [...] (Велмар Јанковић, 20); *Као дечак* волео је да стане у вратима [!]⁹ купатила и посматра оца док се брије (Великић, Руски прозор, 220); Када сам *као дечак* први пут био на сахрани, мерио сам погледом пропорције маминог тела које су превазилазиле обим сандука (Великић, Руски прозор, 262); Још *као девојчица* дрхтала сам у кревету чим бих замислила безименог (Великић, Руски прозор, 252); Хвалила се да је *као девојка*, летујући на Јадрану, унапред знала како ће јој проћи одмор по броју собе коју би јој на рецепцији доделили (Великић, Иследник, 165); Касније, на ручку у ресторану „Карпатиа“, открила је Рудију да је *као сасвим мали* имао чудну навику да одлаже крај приче коју би му причала пред спавање (Великић, Руски прозор, 181); *Као седамнаестогодишњак* бежи у Шпанију и бори се на страни комуниста, касније одлази у Легију странаца, [...] (Великић, Руски прозор, 114); Јер, и *као њензионер* будио се пре петлова, и попивши кафу и ракију, одлазио низ пругу према Острвици (Великић, Руски прозор, 33); У Београд је ујахао на коњу, у већ избледелој маслинастој униформи пешадијског пуковника, у којој је, *као младић од двадесет и четри године*, 1912. повео трупе на Отоманску империју (Драшковић, 9); Ја сам га *као шћене* добио са Бриона (Великић, Иследник, 133).

Поред именице којом се означава узраст, и којом се упућује на животни период аниматног ентитета, могуће је, мада ређе, да се у позицији N_N1 нађе и именица којом се денотира професионални или привремени социјални статус којом се метонимијски, такође, упућује на одређени период живота аниматног ентитета, а што је најчешће повезано и са одговарајућим узрастом: *млад њој, њумач, великошколац, сџуденџ, морнарчки њодофицер, гимназијалац, војник*. Уп. примере:

Кад је он *као млад њој* први пут пројездио кроз нурију на седлу, сви арнаутски прваци и спахије су му поручили да седло остави у попадијину вајату, а на кљусе метне самар, као што и приличи влашком попу [...] (АСП: Божовић, 480); *Као њумач*, понешто је и чинио: спречавао је неспоразуме (Велмар Јанковић, 21); А кад је први пут *као великошколац* дошао кући за Божић, затекао је у својој соби скупу пећ (Ћосић, 37); *Као сџуденџ* борио се против њега, министра (Ћосић, 39); И мој отац је неко време, одмах после рата, *као морнарчки њодофицер*, живео у хотелу „Централ“ (Великић, Руски прозор, 30); Поменуо јој је само да је *као гимназијалац* играо у аматерском позоришту (Великић, Руски прозор, 92); Све што сам проживљавао *као војник*, враћа ми се понекад у сну (РТС2).

Један, дакле, од потребних услова да структура КАО N_N1 буде експонент развијене темпоралне клаузе јесте да N_N1 посредно (будући да

⁹ Пример је доследно пренет из извора, али је у питању синтаксичко-семантичка омашка – или: *Као дечак* волео је да *сџане* у *враџа* купатила [...] (спацијална директивност), или: *Као дечак* волео је да *сџоји* у *враџима* купатила [...] (спацијала локативност).

није ни временски појам ни девербативна именица) упућује на сегмент времена у који се смешта реченична предикација, тј. да се појављује у својству темпоралног локализатора матричне предикације.

Типични примери, као и убедљива већина примера из корпуса, показују да се, у структури КАО N_N1 , N_N1 налази у облику номинатива, што се потврђује и реконструкцијом клаузе у којој је N_N1 у позицији семантичког језгра копулативног предиката.¹⁰ Системски, међутим, није искључена могућност да се N_N1 уз формант КАО појави и у неком другом падежном облику, пре свега дативу или акузативу, па и у генитиву, инструменталу или локативу, уколико N_N1 не остварује кореференцију са референтом субјекта матричне реченице већ са N_N2 у функцији неког другог синтаксичког члана, најчешће рекцијског комплемента њене предикације. Другим речима, између N_N1 и N_N2 , као кореферената, мора се остварити и једнакост падежног облика. Ипак, и у таквим случајевима, у темпоралној клаузи као базичном коресподенту могуће је да се N_N1 појави само у номинативу у позицији семантичког језгра уз копулу. Уп. пр.:

Као деиџеиу, није му било доступно све што и другој деци [→ *Када је био деиџе*, није му било доступно све што и другој деци].

Још *као деиџеиу*, причала му је породичну историју [→ Још *кад је био деиџе*, причала му је породичну историју].

Као њрофесора, увек *га* је погађала небрига неких родитеља за своју децу [→ *Када је био њрофесор*, увек *га* је погађала небрига неких родитеља за своју децу].¹¹

Ево затим *мог оца као младића*, ево првог шешира, прве возње фијакером, у зору (АСП: Киш, 371) [→ Ево затим *мог оца кад је био младић*];

Као с њрофесором, с њим су добро сарађивали сви студенти [→ *Када је био њрофесор*, с њим су добро сарађивали сви студенти].

Као о њренеру, сви су фудбалери о њему имали само речи хвале [→ *Када је био њренер*, о њему су сви фудбалери имали само речи хвале].

ВРЕМЕНСКИ ОКВИР. Сентенцијална форма о којој је овде реч одређена је како релативним тако и апсолутним временским оквиром.

На плану релативног времена структура КАО N_N1 / клауза с темпоралним везником у улози временског локализатора с матричном предикацијом може остварити само однос симултаности, најчешће пот-

¹⁰ У Антонић 2007 помиње се овај модел међу другим синтаксичко-семантичким моделима којима се илуструје управо предикатски номинатив.

¹¹ Стилски је особен пример: Александар Македонски уз муку познаде гласника којег је у престоницу *одаслао* још првог дана похода, *некада њек дечак*, сада готово прави човек (Петровић, 44) [→ ... којег је у престоницу *одаслао* ... *још као дечака* → ... *још када је био дечак*], у којем се остварује реторичка фигура метатакса – изостанак конгруенције, али успостављањем конгруенције, појављује се структура КАО N_N1_{AK} .

пуне, али уколико се матрична предикација искаже као перфективна, онда и делимичне, и, у већини случајева, с обележјем процесуалност (–), будући да се у базичној реченици реконструише по правилу клауза с везником КАДА који, иако у комбинацији са аспекатски имперфективном предикатском структуром, ипак далеко чешће манифестује статичку концептуализацију времена, тј. поимање одговарајућег временског одсечка као целине, а не као континуиране структуре. То потврђује и већина примера у корпусу. Уп.:

КАО дејте нисам се плашио ињекција, мрака, дубоке воде (Великић, Руски прозор, 12) [→ *КАДА сам био дејте*, нисам се плашио ињекција, мрака, дубоке воде]; *КАО дечак*, сатима је шврљао главном, Дубровачком чаршијом [...] (Велмар Јанковић, 20) [→ *КАДА је био дечак*, сатима је шврљао главном, Дубровачком чаршијом]; Јер, и *КАО њензионер* будио се пре петлова, и попивши кафу и ракију, одлазио низ пругу према Острвици (Великић, Руски прозор, 33) [→ Јер, и *КАДА је био њензионер*, будио се пре петлова, и попивши кафу и ракију, одлазио низ пругу према Острвици];

Ваља, ипак, нагласити да у одговарајућем контексту није системски немогућа ни реконструкција клаузе с везником ДОК и имперфективном предикацијом, која увек упућује на обележје процесуалност (+), па и са могућом импликацијом значења лонгитудиналности, што је и иначе општа одлика таквих временских клауза. Нпр.:

КАО колега био је углавном коректан, али *КАО шеф* показао је да је врло незгодан човек [→ *ДОК је био (само) колега*, био је углавном коректан, али *КАДА је њосиша шеф*, показао је да је врло незгодан човек].

Или, уп. примере из корпуса који би могли бити двојако интерпретирани. Уп.:

КАО њумач, понешто је и чинио: спречавао је неспоразуме (Велмар Јанковић, 21) [→ *КАДА / ДОК је био њумач*, понешто је и чинио: спречавао је неспоразуме]; *КАО сџудениј* борио се против њега, министра (Ћосић, 39) [→ *КАДА / ДОК је био сџудениј*, борио се против њега, министра]; Помену јој је само да је *КАО гимназијалац* играо у аматерском позоришту (Великић, Руски прозор, 92) [→ ... да је *КАДА / ДОК је био гимназијалац*, играо у аматерском позоришту];

Могућност да се у реконструкцији појави клауза с везником ДОК већа је уколико се у позицији N_{n1} нађе именица којом се денотира професионални или привремени социјални статус (уп. последња два у претходној групи примера), али уколико је реченица уклопљена у међуреченични контекст, а чињенично стање, изнето у њеној пропозицији лоцирано у идентификовани временски одсек, претрпи промену у неком каснијем сегменту у временском континууму, клауза с везником ДОК може бити

адекватнији синтаксичко-семантички базични еквивалент структури КАО N_N1 . Уп. пр.:

Као деџе није волео да једе поврће, али њосле је њосџао вегетаријанац / а данас је вегетаријанац [\rightarrow Док је био деџе, није волео да једе поврће, али њосле је њосџао вегетаријанац / а данас је вегетаријанац].

На плану апсолутног времена, пропозиција је ретроспективно оријентисана, па реченична предикација, а сагласно томе и зависна предикација темпоралне клаузе, смешта се, по правилу, у сферу прошлости, односно апсолутне антериорности, и формализује се у претериталном глаголском времену, пре свега перфекту. Уп. пр. (као и све напред наведене примере):

Као деџе била је сџидљива [\rightarrow Када је била деџе, била је стидљива].

Прилошким модификатором *још* у препозицији у односу на структуру КАО N_N1 / клаузу упућује се на изразиту дисталност унутар апсолутне антериорности, посебно када је N_N1 експонент животног периода аниматног ентитета са којим симултаност матричне пропозиције није, у начелу, природна, или није уобичајена, па се може успоставити импликатура концесивног или очекивано консекутивног типа, нпр.:

Још као деџе остала је без родитеља [\rightarrow Још када је била деџе, остала је без родитеља] \Rightarrow али је ипак израсла у доброг човека.

Још као девојчица играла је балет [\rightarrow Још када је била девојчица, играла је балет] \Rightarrow па не чуди што је данас примабалерина.

Још као деџе будила се често из сна [\rightarrow Још када је била деџе, будила се често из сна] \Rightarrow па и данас, као одрасла [\rightarrow када је одрасла], пати од ноћних мора.

С друге стране, пресупозитором *и*, такође у препозицији у односу на структуру КАО N_N1 / клаузу, упућује се на то да је матрична пропозиција била на снази и у времену које је претходило идентификованом темпоралном локализатору експонираном именицом N_N1 . Уп. пр.:

Јер, и као њензионер будио се пре петлова, [...] (Великић, Руски прозор, 33) [\rightarrow Јер, и када је био њензионер, будио се пре петлова, [...]] [\rightarrow_{PRS} и раније (џре него шџо је њосџао њензионер) будио се пре петлова]].

У корпусу се није нашао ниједан пример чија би пропозиција била оријентисана на сферу будућности, односно апсолутне постериорности, али није у начелу немогуће конструисати пример таквог типа, но у том случају свакако стоји напомена да је инвентар именица у позицији N_N1 ограничен на оне именице којима се денотира занимање или привремени социјални статус, а по свој прилици не долазе у обзир именице којима се упућује на узраст / животно доба. Уп. пр.:

КАО лекар, увек *ЋУ ПОШТОВАТИ* Хипократову заклетву [→ *КАДА БУДЕМ лекар*, увек *ЋУ ПОШТОВАТИ* Хипократову заклетву].

КАО сѣуденѣи, и*ЋИ* *ЋУ* редовно на предавања [→ *КАДА БУДЕМ сѣуденѣи*, и*ЋИ* *ЋУ* редовно на предавања].

КАО ѣензионер, *ОСТАЋУ* физички активан [→ *КАДА БУДЕМ ѣензионер*, *ОСТАЋУ* физички активан].

**КАО деѣе*, *БИЋУ* добар [→ **КАДА БУДЕМ деѣе*, *БИЋУ* добар].¹²

Проспективна оријентација пропозиције формализује се у основној реченици футуром 1, а у реконструисаној темпоралној клаузи футуром 2, што је у сагласности с правилима конгруенције временских глаголских облика у сложеној реченици с темпоралном клаузом.¹³

У структури овога типа искључена је спективна оријентација пропозиције, тј. њено смештање у сферу садашњости, било референцијалне (апсолутна симултаност) било неререференцијалне (свевременост). Наиме, уколико се реченична предикација формализује у презенту, искључена је временска локализација, тј. мења се значење реченице: структура *КАО N_N1* стиче поредбено значење, а у бази се реконструише зависна поредбена клауза с контрафактивним везником *КАО ДА* и додатним семантичким обележјем квантификације или квалификације матричне предикације, што може бити и потенцирано експлицирањем одговарајућег заменичко-прилошког кореферента. Уп. пр.

КАО деѣе САМ радознао [→ *КАО ДА САМ деѣе* [→_{PRS} а нисам], толико *САМ радознао*].

КАО деѣе СЕ ѣонаша [→ *КАО ДА је деѣе* [→_{PRS} а није], тако *СЕ* понаша].

ПОЗИЦИОНИРАЊЕ. У реченицама у којима структура *КАО N_N1* представља експонент базичне темпоралне клаузе доминантно се смешта у препозицију у односу на матричну реченицу. У већини таквих примера, притом, препозиција ове структуре је обавезна за исказивање темпоралног значења, тј. значења временске локализације симултаног типа,

¹² Могло би се у први мах учинити да би последњи пример постао прихватљив уколико би се на месту именице *деѣе* нашла именица *младић / девојка*, нпр. **КАО младић*, *НЕЋУ ПИТИ* алкохол ?[→ *КАДА БУДЕМ младић*, *НЕЋУ ПИТИ* алкохол]; **КАО девојка*, *ИГРАЋУ* кошарку ?[→ *КАДА БУДЕМ девојка*, *ИГРАЋУ* кошарку]. Рекла бих да двопредикатска реченица с реконструисаном темпоралном клаузом, а поготово реченица с редукованом структуром *КАО N_N1* и темпоралном интерпретацијом, иде у ред оних структура које су, иако синтаксички граматичне, ипак значењски, а поготово смисаоно упитне / неграматичне. Обе се структуре, за сферу будућности, доводе у питање пре свега због упитности прагматичке верификације, будући да би обе морале бити изговорене од стране детета које је когнитивно способно да себе и своје особине / способности проспективно фокусира?

¹³ О конгруенцији временских глаголских облика у сложеној реченици с темпоралном клаузом за све три временске сфере детаљни подаци се износе у ANTONIĆ 2001.

посебно у случајевима када се именицом N_N1 денотира узраст / животно доба. Наиме, метајезички тест потврђује да би дислоцирање ове структуре у постпозицију у односу на целу матричну реченицу у великом броју примера довело до промене значења. Наиме, ова би се структура реализовала као поредбена и у реконструкцији појавила би се поредбена клауза с контрафактивним везником КАО ДА и одговарајућом пресупозицијом, или поредбена клауза с фактивним везником КАО ШТО, при чему именица N_N1 не би више имала референцијално него генеричко значење, па би изостала и кореференцијалност између N_N1 и N_N2 . Уп. пр.:

Био је несташан *КАО дејте*. *Марко* је био несташан *КАО дејте* [→ Био је несташан / *Марко* је био несташан *КАО ДА је дејте* [→_{PRS} а није]] / [→ Био је несташан / *Марко* је био несташан *КАО ШТО је несташано дејте*].

Волела је да везује косу у коњски реп *КАО девојка*. *Нада* је волела да везује косу у коњски реп *КАО девојка* [→ Волела је да везује косу у коњски реп / *Нада* је волела да везује косу у коњски реп *КАО ДА је девојка* [→_{PRS} а није (више)] / [→ Волела је да везује косу у коњски реп / *Нада* је волела да везује косу у коњски реп *КАО ШТО је везује девојка*].

Сатима је шврљао главном, Дубровачком чаршијом *КАО дечак* [...] (Велмар Јанковић, 21) [→ Сатима је шврљао главном, Дубровачком чаршијом *КАО ДА је дечак* [→_{PRS} а није (више)] [→ Сатима је шврљао главном, Дубровачком чаршијом *КАО ШТО њо чини дечак*].¹⁴

С друге стране, присуство у структури КАО N_N1 модификатора *још*, који уноси обележје дисталне апсолутне anteriорности, или пресупозитора *и*, који упућује на важење пропозиције и у време пре идентификованог, онемогућава да, дислоцирањем у постпозицију, ова структура изгуби темпорално и стекне поредбено значење. Уп. при.:

Играла је балет *ЈОШ КАО девојчица* [→ Играла је балет *ЈОШ КАДА је била девојчица* / * *ЈОШ КАО ДА је девојчица* / * *ЈОШ КАО ШТО њо чине девојчице*].

Јер, будио се пре петлова *и КАО њензионер*, [...] (Великић, Руски прозор, 33) [→ Јер, будио се пре петлова *и КАДА је био њензионер*, [...] [→_{PRS} *и раније* се будио пре петлова] / * *Јер, будио се пре петлова и КАО ДА је био њензионер*, [...] / * *Јер, будио се пре петлова и КАО ШТО би чинио њензионер*, [...]].

¹⁴ Овде стоји и напомена да временска сфера може утицати на значење структуре КАО N_N1 у зависности од позиције у којој се нађе. Наиме, уколико се предикација смешта у сферу садашњости, онда ова структура и у препозицији и у постпозицији има поредбено значење: *КАО дејте* несташан ЈЕ / Несташан ЈЕ *КАО дејте* [→ *КАО ДА је дејте*, несташан ЈЕ / Несташан ЈЕ *КАО ДА је дејте*]. Уколико се, међутим, смешта у сферу прошлости и притом у препозицију, има само темпорално значење: *КАО дејте* БИО ЈЕ несташан [→ *КАД је био дејте*, БИО ЈЕ несташан], али ако се стави у постпозицију може доћи и до синтаксичко-семантичког амбигвитета – временско / поредбено значење (а у оквиру поредбеног и контрафактивно / фактивно): БИО ЈЕ несташан *КАО дејте* [→ БИО ЈЕ несташан *КАД је био дејте* / *КАО ДА* / *ШТО је дејте*].

Слична је ситуација у случајевима када се именицом N_N1 денотира занимање или привремени социјални статус, будући да је у таквим примерима структура КАО N_N1 често семантички еквивалент структури ‘у својству / у статусу / у улози’ N_N1 , па и када дође до дислоцирања у постпозицију у односу на матричну реченицу, у бази се опет, по правилу, реконструише темпорална клауза. Уп. пр.:

Поменуо јој је само да је *као гимназијалац* играо у аматерском позоришту (Великић, Руски прозор, 92) [→ ... да је, *када / док је био гимназијалац*, играо у аматерском позоришту] / Поменуо јој је само да је играо у аматерском позоришту *као гимназијалац* (Великић, Руски прозор, 92) [→ ... да је играо у аматерском позоришту *када / док је био гимназијалац*].

Као сџуденџи борио се против њега, министра (Ћосић, 39) [→ *Кад / док је био сџуденџи*, борио се против њега, министра] / Борио се против њега, министра *Као сџуденџи* (Ћосић, 39) [→ Борио се против њега, министра *Кад / док је био сџуденџи*].

Препозиција структуре КАО N_N1 преовлађује и у корпусу за ову прилику прикупљене изворне језичке грађе, што се може видети и у већини до сада наведених примера.

По учесталости у корпусу следи интерпозиција било да је матрична структура једнопредикатска, нпр.:

Вагнер је волео животиње. *Са њима је Још као дете увежбавао компликоване игре моштва* (Великић, Руски прозор, 10); *Вагнер је као дете крио зечеве, жежеве, корњаче и разне бубе по фиокама писаћег стола* (Великић, Руски прозор, 11); *И мој оцац је неко време, одмах после рата, као морнарички подофицир живео у хоћелу „Централ“* (Великић, Руски прозор, 30); *Мајка је као девојчица била у њега потајно заљубљена* (Великић, Руски прозор, 120); *Колико љуба је као дечак прошао кроз сезону*, низао спорим корацима репертоар (Великић, Руски прозор, 145); *Ја сам га као штене добио са Бриона* (Великић, Иследник, 133);

било да је интегрисана у реченични комплекс. Примери којима сам полагајала показују да се интерполирање ове структуре најчешће остварује између елемената релативне клаузе, нпр.:

[...] сетио сам се осећаја *који сам као дете, једном, имао на Сави*, када ми је Нанка, голишавом, дала кришку лубенице да једем (Селенић, 218); *Стотине речи које је Још као дете научио играјући се са мађарском децом у војвођанској провинцији испливали су из бездана заборава зачуђујућом брзином* (Великић, Руски прозор, 103); *Кретао се фијакер у којем она, као трогодишња девојчица, седи у очевом крилу*. (Великић, Иследник, 69); *Осећање поново стеченог дома, који је као дете изгубила одласком у интјернај, испуњавало ју је тихом срећом* (Великић, Иследник, 154); На ниској комоди налазио се багламас, мали жичани инструмент са три пара жица, украшен седефом – реликвија наслеђена од Диониног деда стрица,

који је још КАО ДЕТЕ сѝигао, са ѝородицом, из Смирне у Пиреј (Великић, Иследник, 203–204);

потом између елемената комплементне клаузе, нпр.:

Поменуо јој је само *да је КАО ГИМНАЗИЈАЛАЦ играо у амаѝерском ѝозоришѝу* (Великић, Руски прозор, 92); *Знате ли да сам се КАО ДЕЧАК једном изгубио у Будимпешти?* (Великић, Руски прозор, 157); *Да ли знаш да си КАО ДЕТЕ одбијао да чујеш крај бајке* коју бих ти причала, рекла је мајка за ручком у пештанском ресторану „Карпатиа“ (Великић, Руски прозор, 167); *И баш ту да ми каже да сам КАО ДЕТЕ ѝлакао чим би се приближио крај приче* (Великић, Руски прозор, 249); *Са великим је задовољством помињала да се као деѝе више ѝуѝа давила* (Великић, Иследник, 14); *Хвалила се да је КАО ДЕВОЈКА*, летујући на Јадрану, *унаѝред знала* како ће јој проћи одмор по броју собе коју би јој на рецепцији доделили (Великић, Иследник, 165);

или између елемената темпоралне клаузе, нпр.:

Кад је он КАО МЛАД ПОП ѝрви ѝуѝ ѝројездио кроз нурију на седлу, сви арнаутски прваци и спахије су му поручили [...] (АСП: Божовић, 480);

У свим примерима притом, интерпозиција се остварује између елемената сложеног глаголског облика: помоћног глагола и радног глаголског придева, што је синтаксичка позиција која је ближа препозицији, а која, у таквој конструкционој схеми, и није могућа. Само у једном примеру ова структура је позиционирана између сложеног глаголског облика и спацијалног детерминатора (при чему је објекатски комплемент глагола у дистантној препозицији, смештен на апсолутном почетку матричне реченице), што је позиција која је ближа постпозицији, уп.:

Ту лекцију он је научио КАО ДЕТЕ у Ријеци, спуштајући се са мајком једног јутра стубама са Трсата (Великић, Иследник, 220);

Структура КАО N_N1 у најмањем броју примера нашла се у апсолутној постпозицији, нпр.:

Једно ми није јасно: *ѝраваре сам обично ѝознавао КАО СТАРИЈЕ ЉУДЕ, махом сѝарце*. (Ненадић, 3); *Ево заѝим мог оца КАО МЛАДИЋА*, ево првог шешира, прве вожње фијакером, у зору (АСП: Киш, 371); *Да су безбојне године студија залог једном бурном животу чија је ѝодрхѝавања наслуѝио ЈОШ КАО ДЕТЕ*, обилазећи позоришни фондус (Великић, Руски прозор, 160); *Није се могао сетити ничег, сем неке крезубе старице, налик вештици из прича које је заѝамѝио КАО ДЕТЕ* (Драшковић, 126);

У свим случајевима екстензивној темпоралној клаузи у реконструисаној базичној структури доступна је идентична позиција. Ово је посебно важно нагласити када се ради о интерпозицији, чак и у случају када је у питању уметање у другу темпоралну клаузу.

Циџирана лиџераџура

- АНТОНИЋ, Ивана. „Синтакса и семантика падежа“. У: П. Пипер и др. *Синџакса савременога срџскога језика*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2005, 119–300.
- [ANTONIĆ, Ivana. „Sintaksa i semantika padeža“. U: P. Piper i dr. *Sintaksa savremenoga srpskoga jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2005, 119–300]
- АНТОНИЋ, Ивана. „Синтакса и семантика номинатива“. У: *Синџаксичка исџџраживања (диџахроно-синџрони џлан)*. Линџвистичке свеске 6. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за српски језик и линџвистику, 2007: стр. 102–113.
- [ANTONIĆ, Ivana. „Sintaksa i semantika nominativa“. U: *Sintaksička istraživanja (dijahrono-sinhroni plan)*. Lingvističke sveske 6. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za srpski jezik i lingvistiku, 2007: str. 102–113]
- АНТОНИЋ, Ивана. „Релативна темпорална детерминација у Андрићевим приповеткама из Аустроугарског периода“. У: Branko Tošović (Hg./ur.). *Die k. u. k. Periode in Leben und Schaffen von Ivo Andrić (1892–1922) / Austrougarski period u životu i djelu Iva Andrića (1892–1922)*. Andrić-Initiative 4. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga, 2011: стр. 455–472.
- [ANTONIĆ, Ivana. „Relativna temporalna determinacija u Andrićevim pripovetkama iz Austrougarskog perioda“. U: Branko Tošović (Hg./ur.). *Die k. u. k. Periode in Leben und Schaffen von Ivo Andrić (1892–1922) / Austrougarski period u životu i djelu Iva Andrića (1892–1922)*. Andrić-Initiative 4. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga, 2011: str. 455–472]
- АНТОНИЋ, Ивана. „Номинална релативна темпорална детерминација у Андрићевим приповеткама из периода 1925–1941“. У: Branko Tošović (Hg./Ur.). *Ivo Andrić – Literat und Diplomat im Schatten zweier Weltkriege (1925–1941) / Ivo Andrić – književnik i diplomata u sjeni dvaju svjetskih ratova (1925–1941)*. Andrić-Initiative 5. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga, 2012: стр. 413–448.
- [ANTONIĆ, Ivana. „Nominalna relativna temporalna determinacija u Andrićevim pripovetkama iz perioda 1925–1941“. U: Branko Tošović (Hg./Ur.). *Ivo Andrić – Literat und Diplomat im Schatten zweier Weltkriege (1925–1941) / Ivo Andrić – književnik i diplomata u sjeni dvaju svjetskih ratova (1925–1941)*. Andrić-Initiative 5. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga, 2012: str. 413–448]
- АНТОНИЋ, Ивана. „Синтаксичко-семантичка формализација релативног времена у језику Меше Селимовића“. У: Лидија Делић (ур.). *Асџекџи времена у књижевности*. Зборник радова. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2012а: стр. 81–115.
- [ANTONIĆ, Ivana. „Sintaksičko-semantička formalizacija relativnog vremena u jeziku Meše Selimovića“. U: Lidija Delić (ur.). *Aspekti vremena u književnosti*. Zbornik radova. Beograd: Institut za književnost i umetnost, 2012a: str. 81–115]
- АНТОНИЋ, Ивана. *Реченице с временском клаузом*. У: Пипер, Алановић, Павловић, Антонић, Николић, Војводић, Поповић, Људ., Танасић, Марић. *Синџакса сложене реченице у савременом срџском језику*. У редакцији П. Пипера. Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2018: стр. 289–363.

- [ANTONIĆ, Ivana. *Rečenice s vremenskom klauzom*. U: Piper, Alanović, Pavlović, AntoniĆ, Nikolić, Vojvodić, Popović, Ljud., Tanasić, Marić. *Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku*. U redakciji P. Pipera. Novi Sad: Matica srpska, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2018: str. 289–363.
- БУГАРСКИ, Наташа. „Деадјективна именица као средство номинализације (у публицистичком стилу стандардног српског језика)“. *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику* XLVII/1–2 (2004): стр. 297–404.
- [BUGARSKI, Nataša. „Deadjektivna imenica kao sredstvo nominalizacije (u publicističkom stilu standardnog srpskog jezika)“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XLVII/1–2 (2004): str. 297–404]
- ВУКОВИЋ, Гордана. „Прилог времена садашњег у делима Добрице Ћосића“. *Прилози истраживању језика* 5 (1969): стр. 61–79.
- [VUKOVIĆ, Gordana. „Prilog vremena sadašnjeg u delima Dobrice Ćosića“. *Prilozi proučavanju jezika* 5 (1969): str. 61–79]
- ИВИЋ, Милка. „Проблематика српскохрватског инфинитива“. *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику* XV/2 (1972): стр. 115–138.
- [IVIĆ, Milka. „Problematika srpskohrvatskog infinitiva“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XV/2 (1972): str. 115–138]
- ИВИЋ, Милка. „Предикатска кондензација у граматичком опису словенских језика“. *Зборник реферата са заседања Међународне комисије за истраживање грамаџичке структуре словенских језика*. Скопље, 1975а: стр. 119–122.
- [IVIĆ, Milka. „Predikatska kondenzacija u gramatičkom opisu slovenskih jezika“. *Zbornik referata sa zasedanja Međunarodne komisije za proučavanje gramatičke strukture slovenskih jezika*. Skoplje, 1975a: str. 119–122]
- МАРИЋ, Биљана. *Синтаксичка деривација у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским*. Београд: Филолошки факултет, 2012.
- [MARIĆ, Biljana. *Sintaksička derivacija u savremenom ruskom književnom jeziku u poređenju sa srpskim*. Beograd: Filološki fakultet, 2012]
- МАРИЋ, Биљана. „Синтаксичка деривација сложене реченице“. У: Пипер, Алановић, Павловић, Антонић, Николић, Војводић, Поповић, Људ., Танасић, Марић. *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*. У редакцији П. Пипера. Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2018: стр. 663–686.
- [MARIĆ, Biljana. „Sintaksička derivacija složene rečenice“. U: Piper, Alanović, Pavlović, AntoniĆ, Nikolić, Vojvodić, Popović, Ljud., Tanasić, Marić. *Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku*. U redakciji P. Pipera. Novi Sad: Matica srpska, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2018: str. 663–686.]
- ПИПЕР, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Руџић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременог српског језика. Простја реченица*. У редакцији Милке Ивић. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 2005.
- [PIPER, Predrag, Ivana AntoniĆ, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović. *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. U redakciji Milke Ivić. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, 2005]
- ПИПЕР, Предраг, Миљивој Алановић, Слободан Павловић, Ивана Антонић, Марина Николић, Дојчил Војводић, Људмила Поповић, Срето Танасић, Биљана Марић. *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*.

- У редакцији Предрага Пипера. Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2018.
- [PIPER, Predrag, Milivoj Alanović, Slobodan Pavlović, Ivana Antonić, Marina Nikolić, Dojčić Vojvodić, Ljudmila Popović, Sreto Tanasić, Biljana Marić. *Sintaksa složene rečenice u savremenom srpskom jeziku*. U redakciji Predraga Pipera. Novi Sad: Matica srpska, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2018]
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Стари и нови списи. Огледи о језику и уму*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007.
- [RADOVANOVIĆ, Milorad. *Stari i novi spisi. Oglеди o jeziku i umu*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2007]
- РУЖИЋ, Владислава. „Проста реченица као синтаксичка целина: Из синтаксичке парадигматике“. У: Предраг Пипер и др.. *Синтакса савременог српског језика: истраживања реченица*. У редакцији Милке Ивић. Институт за српски језик САНУ, 2005: стр. 548–564.
- [RUŽIĆ, Vladislava. „Prosta rečenica kao sintaksička celina: Iz sintaksičke paradigmатике“. U: Predrag Piper i dr. *Sintaksa savremenog srpskog jezika: prosta rečenica*. U redakciji Milke Ivić. Institut za srpski jezik SANU, 2005: str. 548–564]
- СУБОТИЋ, Љиљана. „Значење и функција глаголских прилога у роману *Уста пуна земље* Бранимира Шћепановића (проблем реченичне кондензације)“. *Прилози истраживању језика* 13–14 (1977–1978): стр. 53–67.
- [SUBOVIĆ, Ljiljana. „Značenje i funkcija glagolskih priloga u romanu *Usta puna zemlje* Branimira Šćepanovića (problem rečenične kondenzacije)“. *Prilozi proučavanju jezika* 13–14 (1977–1978): str. 53–67]
- ТАНАСИЋ, Сreto. „Исказивање агенса уз девербативне именице“. *Јужнословенски филолог* LII (1996): стр. 79–87.
- [TANASIĆ, Sreto. „Iskazivanje agensa uz deverbativne imenice“. *Južnoslovenski filolog* (Beograd) LII (1996): str. 79–87]

*

- АНТОНИЋ, Ivana. *Vremenska rečenica*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2001.
- ИВИЋ, Milka. „Theoretische und Methodologische Aspekte des Begriffs der Kondensation“. *Zeitschrift für Slavistik* XX/5–6 (1975): стр. 774–780.
- КОВАЧЕВИЋ, Borko. *Glagolske imenice u savremenoj lingvističkoj teoriji*. Beograd: Filološki fakultet, 2016.
- РАДОВАНОВИЋ, Milorad. *Imenica u funkciji kondenzatora*. Novi Sad: Matica srpska, 1978.
- РАДОВАНОВИЋ, Milorad. *Spisi iz sintakse i semantike*. Sremski Karlovci: Izdavačka književnica Zorana Stojanovića, Novi Sad: Dobra vest, 1990.

Извори

- АСК: *Антиологија српске књижевности*. Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду и Microsoft, 2009.
- [ASK: *Antologija srpske književnosti*. Beograd: Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu i Microsoft, 2009]
- ВЕЛМАР ЈАНКОВИЋ, Светлана. *Дорћол*. АСК, 2009.
- [VELMAR JANKOVIĆ, Svetlana. *Dorćol*. ASK, 2009]

Јосић Вишњић, Мирослав. *Антологија српских приповедача XIX и XX века*. Београд: Филип Вишњић, 1999, АСК.

[JOSIĆ VIŠNJIĆ, Miroslav. *Antologija srpskih pripovedača XIX i XX veka*. Beograd: Filip Višnjić, 1999, ASK]

Ненадић, Добрило. *Доротеј*. АСК, 2009.

[NENADIĆ, Dobrilo. *Dorotej*. ASK, 2009]

Олулић, Гроздана. *Седерна ружа и друге бајке*. АСК, 2009.

[OLULIĆ, Grozdana. *Sederna ruža i druge bajke*. ASK, 2009]

Петровић, Горан. *Породичне сторије*. Избор и поговор Александар Јерков. Београд: Моно и Мањана, 2011.

[PETROVIĆ, Goran. *Porodične storije*. Izbor i pogovor Aleksandar Jerkov. Beograd: Mono i Manjana, 2011]

Ћосић, Добрица. *Корени*. АСК, 2009.

[ĆOSIĆ, Dobrica. *Koreni*. ASK, 2009]

Црњански, Милош. *Сеобе*. АСК, 2010.

[CRNJANSKI, Miloš. *Seobe*. ASK, 2010]

*

Драшковић, Вук. *Александар од Југославије*. Београд: Laguna, 2018⁴.

Селенић, Слободан. *Очеви и очи*. Београд: Prosveta, 1985.

Великић, Драган. *Руски прозор*. Београд: Laguna, 2014.

Великић, Драган. *Иследник*. Београд: Laguna, 2016⁵.

Ивана Н. Антонич
Нови-Садски универзитет
Филозофски факултет
Одделение српског језика и лингвистике

ОДИН ТИП КОНДЕНСАЦИИ ВРЕМЕННОЙ ПРИДАТОЧНОЙ В СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В работе рассматриваются синтактико-семантические и контекстуальные особенности одной непредикативной формальной конструкции, употребляющейся в качестве экспонента базовой временной придаточной. Речь идет об одном способе конденсации развернутой подчиненной сентенциальной формы, которая не характеризуется ни номинализационными, ни вербализационными процессами сжатия предложеских формальных структур, т.е. их пропозиций. Это одна форма редукции, являющаяся особым видом конденсационного процесса, в котором опускаются определенные элементы базового предложения – по правилу, сказуемое или его глагольные элементы как носители грамматических признаков, так что предложение представлено первичным существительным N_N , не являющимся ни в словообразовательной, ни в семантической связи со глаголом и, в данном случае, сочетающимся с формантом КАО.

Данная конструкция по своим формальным характеристикам идентична сравнительному обороту, который может развернуться в сравнительное пред-

ложение с фактивным (КАО ШТО) или контрфактивным (КАО ДА) союзом, однако от него в семантическом отношении отличается, поскольку реализуется в других лексических и грамматических условиях, а формант КАО не является экспонентом сложного сравнительного союза, а коррелирует со временным союзом КАДА (чаще) или ДОК (гораздо реже). Проводя субститутивный метаязыковой тест на типичных примерах, а также на корпусе с аутентичным языковым материалом, мы можем определить условия: лексические, синтактико-семантические и контекстуальные, при которых конструкция КАО N_N является экспонентом базовой развернутой временной придаточной (ср. пр. *Као дејџе*, био је несташан [\rightarrow *Када је био дејџе*, био је несташан]).

Анализ показывает, что временное значение этой синтаксической конструкции связано со: 1) семантикой существительного N_N (употребляются существительные, обозначающие возраст / годы жизни какого-то лица, профессиональный или временный общественный статус); 2) отношением между существительным в конструкции КАО N_N (N_N1) и существительным (N_N2) в роли подлежащего главного предложения / подлежащего развернутой временной придаточной, которые совпадают (хотя на поверхностном плане речь идет о двух разных существительных, N_N1 и N_N2 обязательно кореферентны), а также 3) совпадением падежной формы обоих существительных (чаще всего это именительный падеж в роли предиката в конструкции КАО N_N1 , а в роли подлежащего N_N2 в главном предложении / придаточной части); 4) временной рамкой: на плане относительного времени возможно только отношение синхронности (полной или частичной), а на плане абсолютного времени преобладает сфера прошлого, и весьма редко, только при определенных лексических условиях, сфера будущего, при чем совершенно выключена сфера настоящего (как референциального, так и неререференциального); 5) позицией: хотя возможны все три позиции, препозиция по отношению к главному предложению преобладает, а в определенных случаях она даже обязательна.

Ключевые слова: лингвистика, сербский язык, синтаксис, синтаксическая семантика, придаточная часть времени, конденсация, редукция, КАО.

Ivana N. Antić
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Language and Linguistics

ONE TYPE OF CONDENSATION OF THE TEMPORAL CLAUSE
IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

The paper discusses the syntactic-semantic and contextual features of a non-predicate formal structure as an exponent of the basic temporal clause. It is a type of condensation of an extensive (developed) dependent sentence form that has no features of either nominalization or verbid processes of summarizing sentence formal structures, i.e. their propositions. It is a form of reduction, as a special type of condensation process in which certain elements of the basic sentence are omitted – as a rule, the predicate constituent or its verb elements as carriers of grammatical data, so it is represented by the primary noun N_N , which is in neither derivational nor semantic connection with the verb, and, in this case, in the syntactic connection with the formant KAO.

This structure is identical in its formal characteristics to the comparative syntagm, which can develop into a comparative clause with a factual (KAO ŠTO) or counterfactual (KAO DA) conjunction, but differs significantly from it, since it is realized under different lexical and grammatical conditions – the formant KAO is not an exponent of a complex comparative conjunction, but corresponds to the temporal conjunction KADA (more often) or DOK (much less often). By applying the substitution metalanguage test on typical examples, as well as on the corpus of original linguistic material, the conditions are defined: lexical, syntactic-semantic and contextual, under which the structure KAO N_N represents an exponent of the basic developed temporal clause (for example: *As a child*, he was mischievous [\rightarrow *WHEN he was a child*, he was mischievous]).

The analysis showed that the following are responsible for the temporal meaning of this structure: (1) the semantics of the noun N_N (nouns denoting the age / period of life, or professional or temporary social status of the animate entity are considered); (2) the relationship between the noun in the structure KAO N_N (N_N1) and the noun (N_N2) in the function of the subject of the matrix sentence / subject of the developed temporal clause, which are identical, and although in appearance N_N1 and N_N2 are two different nouns, they have the same referent), as well as (3) the identity of the case form of both nouns (most often it is the nominative case in the structure KAO N_N1 , i.e. as the part of the predicate of temporal clause, and as the subject N_N2 in the sentence and in the clause); (4) temporal framework: in terms of relative time, only the relationship of simultaneity (complete or partial) is considered, and in terms of absolute time, the sphere of the past is dominant and rarely and only under certain lexical conditions, the sphere of the future, but the sphere of the present is excluded (both referential and non-referential); (5) positioning: although all three possible positions are available

to this structure, preposition in relation to the matrix sentence predominates, and in certain cases it is obligatory.

Keywords: linguistics, Serbian language, syntax, syntactic semantics, semantics, temporal clause, condensation, reduction, KAO.